

KÖNYVISMERTETŐ

Kovács Kármén

Kutatási és publikálási kézikönyv nem csak közgazdászoknak

Budapest, Akadémiai Kiadó, 2014,
364 oldal

Teljesítményközpontú világunkban a tudományos kutatás sem maradhat kivétel, a kutatók publikációs produktuma az ismertség, sőt az elismertség záloga és az előmenetel fontos feltétele. Ezért is öröndetes olyan mű megjelenése, amely hozzásegít a kutatási és publikálási ismeretek megtanulásához. A magyar nyelven elérhető vonatkozó szakmai irodalomban időről időre megjelennek olyan művek, amelyek e segítséget célozzák. E tárgyban látott napvilágot Hársing Lajos (1983), Majoros Pál (2004), Szabó Katalin (1997) és Umberto Eco (1991) munkája, amelyek megjelenésük idejében és később érzékelhető hatást gyakoroltak a kutatás és publikálás tartalmasságának és igényességének növekedésére.

Kovács Kármén fiatal kutatóként és rendszeresen publikáló szakemberként nagy feladatra vállalkozott, amikor újrafogalmazta, egybegyűjtötte és célirányosan rendszerezte a tudatos kutatás és az igényes publikálás tudnivalóit. Neki is el kellett végeznie azt a gondos forrásselekcziót, amire könyvében a kezdő – és nem csak kezdő – kutatókat tanítani akarja. Az általa feldolgozott tetemes forrásanyagból kitűnik, hogy a kutatómódszertan ma már több metodikai gyűjteménynél valóságos tudományos ismeretanyaggá gazdagodott. A szerző újrafogalmazási és adaptációs törekvéséből azért is üdvözölni lehet, mert e tárgyban korábban publikáló szerzők az új, vonatkozó ismeretanyagot nem ismerhették. Az egyre terebélyesedő kutatás-mód-

szertani szakirodalomból értő módon válogatva, a szerző nagyon értékes művet adott ki a kezéből. A szerző és könyve arról győzi meg az olvasót, hogy a kutatómunka fortélyai tanulhatók, s hogy a publikálásnak a tartalmi, módszertani és erkölcsi vonatkozásai egyformán fontosak, nem említve a művek várható szakmai kihatását. E munka érdekes sajátossága, hogy nem „letudható” egyszeri vagy kétszeri elolvasással; a kutató újból és újból előveheti és tippetek kaphat munkájához, attól is függően, hogy a kutatás és publikálás mely fázisában van. Tankönyvi mélységgel felérő kézikönyvet olvashatunk e műben, amely a jelzett segítő funkciót maradéktalanul betölti. E munka elsősorban a közgazdasági területen munkálkodó kutatók és felsőoktatási hallgatók segítségét szolgálja, ám más tudományágak művelői is hasznos ismeretekhez juthatnak e könyv tanulmányozása révén. A szerző a kezdő kutatók számára átfogó és elmélyült áttekintést ad a kutatás technikáiról, ugyanakkor a tapasztalt kutatók számára is nyújt új kutatás-módszertani ismereteket, mivel közvetíti az aktuális nemzetközi tudományanyagot is.

A kézikönyv tartalmi alapját a témával foglalkozó nemzetközi szakirodalmi források, a külföldi és a hazai tudományos adatbázisokkal kapcsolatos ismeretek, valamint a saját kutatómunka és publikálás tapasztalatai adják.

Az *első* fejezet a közgazdasági szakirodalom feltárásával, a hagyományos leltőhelyekkel és forrásokkal, az online szakmai és tudományos keresőkkel, valamint a keresés módszereivel és gyakorlati megoldásaival foglalkozik. A közgazdasági szakirodalomban a rendelkezésre álló nyomtatott és elektronikus dokumentumok száma rendkívül nagy, és igen dinamikus növekszik. Emiatt tudatosan kell keresni, kiválasztani és felhasználni a szakmailag megbízható, tudományosan elismert és a

kutatott téma szempontjából releváns szakirodalmi forrásokat. Mind a kutatás eredményeit, mind a publikációk minőségét nagymértékben meghatározza az, hogy milyen jellegű és milyen szakmai színvonalon megírt anyagokból történik a téma feldolgozása. Az irodalomkutatás során áttekintett publikációk mennyisége és jellege továbbá arra is utal, hogy milyen mélységben és kiterjedésben dolgozta fel a kutató a vizsgált témakör szakirodalmát.

A *második* nagy szerkezeti egység a hivatkozással kapcsolatos tartalmi és formai tudnivalók részletes ismertetését tartalmazza, számos példát illusztrációként bemutatva.

A *harmadik* fejezet az irodalomkutatásról és a szakirodalmi áttekintésről szól. A szerző kiemeli, hogy a vizsgált témához kapcsolódó publikációk elemzését és kritikai értékelését milyen szempontok figyelembevételével célszerű elvégezni. A könyv részletesen tárgyalja a szakirodalmi áttekintés tartalmát, makro- és mikroszerkezetét, kiemelve az érvelés jelentőségét. A mű írója joggal utal arra, hogy adott írásművek szakmai tartalmán túl az is lényeges, hogy miként történik a mondanivaló közlése.

A *negyedik* fejezet részletesen foglalkozik a felsőoktatásban tanuló végzős hallgatók szakdolgozat-készítési módszertanával.

A könyv *ötödik* fejezete a tudományos kutatómunka eredményeinek publikálásához kötődik. A szerző – ennek keretében – ismerteti a publikálás lehetséges formáit. Mivel a tudományos szakfolyóiratcikkek szerepe kiemelkedő jelentőségű, ezért a szerző részletesen bemutatja a művek típusával, tartalmával, szerkezetével és megjelentetésével kapcsolatos ismereteket és tudnivalókat. Külön alfejezet foglalkozik a doktori értekezéssel, koncentrálna az annak lényegét adó hozzáadott értékre, a tartalomra, valamint a szerkezetre.

A szerző könyve elején hangsúlyozza, hogy az internet és az elektronikus dokumentumok megjelenése előtt sokáig a könyvtárak jelentették azt a helyet, ahol a tudományos kutatáshoz a különböző jellegű szakirodalmi dokumentumok rendelkezésre álltak. Napjainkban az internet egyre nagyobb hatást gyakorol a tudományos kutatómunkára, a publikációk megjelenésére és hozzáférhetőségére. Ugyanakkor egyet kell értenünk a szerző intelmével abban a tekintetben, hogy az interneten történő szakirodalom- és információkeresés nem helyettesítheti a hagyományos könyvtározást. A nagy dokumentumbőség miatt tudatos forrászelektációra van szükség, így a kutatómunka szempontjából rendkívül fontos szakirodalom-gyűjtés során nemcsak annak van jelentősége, hogy milyen adatbázisokat és más forrásokat alkalmazunk, hanem annak is, hogy miként használjuk azokat. A hatékony keresés módszereinek és technikáinak ismeretével a kutató rövid idő alatt juthat a vizsgált téma szempontjából releváns tartalmú anyagokhoz, s ehhez a szerző számos ötlettel és javaslattal szolgál. Megszívlelendő tanácsként is fogadható – különösen kezdő kutatók részéről –, hogy a tudatos jegyzetelés nagyban segítheti az olvasottak rendszerezését, a különböző szerzők által kidolgozott elméletek, elvégzett elemzések, vizsgálatok jelentőségének felismerését, értékelését, valamint a kutatási célok és irányok pontosítását. Hasznos segítséget nyújthatnak a mellékelt keresési feladatok az on-line adatbázisok keresőrendszerének és belső struktúrájának megértéséhez.

A szerző nyomatékosan utal a szakirodalmi kutatás – etikai szempontból – egyik legfontosabb mozzanatára, a hivatkozásra. Megerősíti a kutatókat abban a tudatban, hogy egy szakkönyv, szakcikk vagy szakmai tanulmány megírásakor bemutatathatják, alkalmazhatják a más kutatók, szakemberek által közzétett, és a különböző szakirodalmi dokumentumokban fellelhető elméleteket, nézeteket, véleményeket, kutatási eredményeket, ám a források pontos megjelölése elengedhetetlenül szükséges. Ha egy írásmű szerzője úgy vesz át – akár tartalmilag, akár szó szerint – egy másik publikáció-

ból, hogy azt nem jelöli meg forrásként, akkor plágiumot követ el. E kézikönyv alkotója az irodalomkutatás lényegére mutat rá, amikor azt írja, hogy „a körültekintő és mélyreható irodalomkutatás azért is rendkívül fontos, mert valójában ez az alapja a kutató saját feltáró munkájának, empirikus vizsgálatának vagy modellfejlesztésének” (147. o.). Az magától értetődő tény, hogy a szakirodalmi áttekintést a források és szakmai dokumentumok alapján kell elkészíteni, arra azonban érdemes volt a szerzőnek felhívni a figyelmet, hogy az egész munkához feltétlenül szükséges a kutatói kíváncsiság, valamint a nyitott és kritikus gondolkodásmód, sőt bizonyos mértékű szkepticizmus is. Az irodalomkutatás célja az is, hogy a kutató újfajta szemléletmódot nyerjen, valamint azonosítsa az elmélet és a gyakorlat közti kapcsolatokat.

Különösen a kezdő kutatók, s nemkülönben a szakdolgozatot író végzős hallgatók számára lehet fontos a forráskezelésre vonatkozó szerzői intelm: „az irodalomkutatás során feltárt publikációk feldolgozása nemcsak azok egyszerű elolvasását jelenti, hanem tartalmuk alapos átgondolását, elemzését és kritikai értékelését, valamint a dokumentum jellemzőinek mérlegelését is” (160. o.). A szerző Hart (2008) művére hivatkozva nagyon fontos útmutatást fogalmaz meg, amikor azt írja, hogy szakirodalmi források szisztematikus keresése és kritikus olvasása nélkül csak nagyon nehezen látható be és ismerhető fel, hogyan képes a tudományos kutatás valamilyen formában is hozzájárulni a meglévő ismeretanyaghoz, a tudomány fejlődéséhez, és hogyan tudja megvalósítani egy módszertan új alkalmazását.

A kézikönyv érdekes színfoltja az a rész, ahol a szerző kutatásfilozófiai irányzatokat exponál a pozitívizmustól a kritikai realizmusig, helyesen utalva arra, hogy elsődlegesen a kutatási kérdések befolyásolják azt, hogy melyik kutatási filozófia alkalmazása a legmegfelelőbb egy vizsgálódás során. Nagyon is helyénvaló a szerző részéről a reflexív kritika szerepére utalás, hogy ti. a kutatási eredmények ismertetésére, értékelésére mindig befolyással van a kutató értékrendszere, feltételezései és

előítéletei (185. o.). Annak érdekében, hogy a kritika megfelelő és alaposan indokolt legyen, strukturált magyarázatot kell nyújtani, amelyben a kutató rámutat arra, hogy mit nem talál helyénvalónak egy másik kutató érvelésében. Ehhez természetesen joggal teszi hozzá a szerző, hogy ne csupán olyan példákat ismerjünk, amelyek alátámasztják az érvelésünket, hanem olyanokat is, amelyek nem erősítik, hanem gyengítik argumentációnkat (220. o.).

A szerző műve zárórészében kitér a tudományos kutatómunka eredményeinek publikálására. Az eredmények közléte azért különösen fontos, mert egy kutató a publikáció révén válhat ismertté és elismertté; másrészt pedig alapvetően a publikáció alapján értékelik eredményességét – legyen az tudományos fokozatszerzés, szakmai előrelépés vagy kutatási pályázat. A szerző művének értelmét is összegzi az egyik zárógondolat: „Tudományos publikációinknak akkor van valódi hatása, ha az általunk leírt újszerű gondolatokat (hozzáadott érték), illetve az új kutatási eredményeket más kutatók, szakemberek valamilyen formában fel tudják használni, s ezáltal előmozdítható a szakterület fejlődése.”

Csak sajnálni lehet, hogy a szerző könyvében nem foglalkozott az empirikus kutatás módszertanával, pedig mélyreható elemzőkészsége, széles látókörrel párosuló feltáró és szintetizáló képessége feljogosította volna erre. Így is ez a kézikönyv egyedülálló mű a hazai kiadványok között. A szöveges tartalmat gazdagító ábrák és a könyv témájához kapcsolódó angol–magyar szakszópár a mondanivaló könnyebb megértését szolgálja. A szerző nagy empátiával vezeti végig a kezdő és a tapasztalt kutatót a szakirodalom-feldolgozás és a tudományos közleményírás fázisain, s hatékony segítséget nyújt a kutatás és publikálás egyáltalán nem könnyű munkájához.

Ajánlható ez a kézikönyv minden kezdő és haladó kutatónak, végzős felsőoktatási hallgatónak, s minden érdeklődőnek, aki meg akar ismerkedni az anyaggyűjtés, a forráskezelés, a tanulmányírás és a publikálás fortélyaival és rejtelmeivel.

Bélyác Iván